

Για τη σειρά της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»
ελήφθησαν υπόψη οι στερεότυπες εκδόσεις *Oxford Classical Texts*
και *BSB B.G. Teubner Verlagsgesellschaft* καθώς και οι:

- *Loeb Classical Library*. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, London, William Heinemann Ltd.
- *Les Belles Lettres*. Collection des Universités de France, publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé.
- *Tusculum Bücherei*. Heimeran Verlag, München.
- *I poeti greci tradotti da Ettore Romagnoli*. Bologna, Nicola Zanichelli editore.
- *Pubblicazioni dell' istituto universitario di magistero di Catania*. Serie filosofica. Testi e documenti.
- *Les auteurs grecs expliqués d'après une méthode nouvelle par deux traductions françaises*: l'une littéraire et juxtaposée présentant le mot-à-mot français en regard des mots grecs correspondants, l'autre corrigée et précédée du texte grec. Paris, Librairie Hachette et Cie.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΕΙΡΑΣ
Ὁδυσσεύς Χατζόπουλος

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΕΡΓΟΥ
Ἄθηνᾶ Χατζοπούλου

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
191 ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ 191

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΠΑΝΤΑ

Τόμος Δεύτερος

ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Βιβλία Γ', Δ', Ε'

ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ 1911
ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ 1921

Εισαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια
Φιλολογική Ομάδα Κλάκτου

Κ Α Κ Τ Ο Σ

πλουσίων τρέφονται τοῖς τῶν πενήτων, καὶ παιδεύονται τὸν τρόπον τοῦτον ὃν ἂν δύναίτο καὶ τῶν πενήτων οἱ παῖδες), ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐχομένης ἡλικίας, καὶ
 25 ὅταν ἄνδρες γένωνται, τὸν αὐτὸν τρόπον (οὐθὲν γὰρ διάδηλος ὁ πλούσιος καὶ ὁ πένης οὕτω) τὰ περὶ τῆν τροφήν ταῦτα πᾶσιν ἐν τοῖς συσσιτίοις, καὶ τὴν ἐσθῆτα οἱ πλούσιοι τοιαύτην οἶαν ἂν τις παρασκευάσαι δύναίτο καὶ τῶν πενήτων ὅστισοῦν· ἔτι τὸ δύο τὰς μεγίστας ἀρχὰς
 30 τῆν μὲν αἰρεῖσθαι τὸν δῆμον, τῆς δὲ μετέχειν (τοὺς μὲν γὰρ γέροντας αἰροῦνται, τῆς δ' ἐφορείας μετέχουσιν)· οἱ δ' ὀλιγαρχίαν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν ὀλιγαρχικά, οἷον τὸ πάσας αἰρετὰς εἶναι καὶ μηδεμίαν κληρωτήν, καὶ ὀλίγους εἶναι κυρίου θανάτου καὶ φυγῆς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα
 35 πολλά. δεῖ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ μεμειγμένη καλῶς ἀμφοτέρω δοκεῖν εἶναι καὶ μηδέτερον, καὶ σφύζεσθαι δι' αὐτῆς καὶ μὴ ἔξωθεν, καὶ δι' αὐτῆς μὴ τῷ πλείους [ἔξωθεν] εἶναι τοὺς βουλομένους (εἴη γὰρ ἂν καὶ πονηρᾶ πολιτεία τοῦθ' ὑπάρχον) ἀλλὰ τῷ μηδ' ἂν
 40 βούλεσθαι πολιτείαν ἑτέραν μηθὲν τῶν τῆς πόλεως μορίων ἄλλως. τίνα μὲν οὖν τρόπον δεῖ καθιστάναι πολιτείαν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ὀνομαζομένας ἀριστοκρατίας, νῦν εἴρηται.

1295a 10. Περὶ δὲ τυραννίδος ἦν ἡμῖν λοιπὸν εἰπεῖν, οὐχ ὡς ἐνούσης πολυλογίας περὶ αὐτήν, ἀλλ' ὅπως λάβη τῆς μεθόδου τὸ μέρος, ἐπειδὴ καὶ ταύτην τίθεμεν τῶν πολιτειῶν τι μέρος. περὶ μὲν οὖν βασιλείας διωρίσαμεν
 5 ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις, ἐν οἷς περὶ τῆς μάλιστα λεγομένης βασιλείας ἐποιούμεθα τὴν σκέψιν, πότερον ἀσύμφορος ἢ συμφέρει ταῖς πόλεσιν, καὶ τίνα καὶ πόθεν δεῖ

πλουσίων καὶ φτωχῶν καὶ ἡ ἐκπαίδευση εἶναι τέτοια που να μποροῦν καὶ τὰ παιδιὰ τῶν φτωχῶν να εκπαιδευθοῦν). Ἡ ἴδια ἰσότητα ὑπάρχει καὶ στὴν ἐπόμενη ἡλικία, καὶ ὅταν ἀνδρώνονται (καμία διάκριση δεν ὑπάρχει ἀνάμεσα σε φτωχοὺς καὶ πλούσιους. Τὴν ἴδια τροφή παίρνουν ὅλοι στα συσσίτια, καὶ οἱ πλούσιοι φοροῦν τέτοια ρούχα που μποροῦν καὶ οἱ φτωχοὶ να κατασκευάσουν για τον εαυτό τους). Επιπλέον, ὁ λαὸς ἐκλέγει τὴν μια ἀπὸ τις δυὸ μέγιστες ἀρχές καὶ συμμετέχει στὴν ἄλλη (ὁ λαὸς ἐκλέγει τους γερουσιαστὲς καὶ συμμετέχει στους εφόρους). Ἄλλοι ὁμως πάλι επιχειροῦν να τ' ὀνομάσουν ὀλιγαρχικό, γιατί περιέχει καὶ πολλές ὀλιγαρχικές διατάξεις. Για παράδειγμα, ὅλα τὰ αξιώματα ἀνατίθενται με ψηφοφορία καὶ ὄχι με κλήρωση, ἐπίσης λίγοι ἔχουν τὴν ἐξουσία να ἐπιβάλλουν ποινή θανάτου ἢ ἐξορία, καὶ ἄλλα πολλά παρόμοια παραδείγματα. Τὸ πολίτευμα λοιπὸν, ὅπου ἐγίνε σωστή ἀνάμειξη, πρέπει να φαίνεται πως εἶναι καὶ τὰ δυὸ καὶ να μὴ μοιάζει με κανένα ἀποκλειστικά. Πρέπει να μπορεῖ να στηρίζεται στις δικές του δυνάμεις καὶ ὄχι σε ἐξωτερικούς παράγοντες. Στις δικές του δυνάμεις, ἐννοῶ, ὄχι στὴν πλειοψηφία (γιατί τούτο μπορεῖ να γίνε καὶ σε κακὸ πολίτευμα), ἀλλὰ ἐτσι που κανένα μέρος τῶν πολιτῶν να μὴ ἐπιθυμεῖ ἄλλο πολίτευμα. Με ποιὸ τρόπο πρέπει να ἐγκαθίσταται τόσο ἡ πολιτεία ὅσο καὶ τὸ λεγόμενο ἀριστοκρατικό πολίτευμα, τὸ εἶπαμε ἤδη.

10. Απόμεινε να μιλήσουμε για τὴν τυραννίδα, ὄχι γιατί ὑπάρχουν πολλά να πούμε, ἀλλὰ για να συμπληρωθεῖ ἡ ἐρευνά μας, μιας καὶ θεωροῦμε πως εἶναι ἓνα κάποιο εἶδος διακυβέρνησης. Καὶ με τὴν βασιλεία, ἀσχοληθήκαμε στις πρώτες μελέτες μας, καὶ μάλιστα ὅταν ἀσχοληθήκαμε με τὴν κατ' ἐξοχὴν βασιλεία, θέσαμε τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον συμφέρει ἢ ὄχι στις πόλεις, καὶ με ποιὸ τρόπο καὶ πότε

καθιστάναι, καὶ πῶς· τυραννίδος δ' εἶδη δύο μὲν διείλο-
 μεν ἐν οἷς περὶ βασιλείας ἐπισκοποῦμεν, διὰ τὸ τὴν
 δύναμιν ἐπαλλάττειν πρὸς αὐτῶν καὶ πρὸς τὴν βασι-
 10 λείαν, διὰ τὸ κατὰ νόμον εἶναι ἀμφοτέρας ταύτας τὰς
 ἀρχάς (ἐν τε γὰρ τῶν βαρβάρων τισὶν αἰροῦνται αὐτο-
 κράτορας μονάρχους, καὶ τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς ἀρχαίοις
 Ἑλλησιν ἐγίνοντο τινες μονάρχου τὸν τρόπον τοῦτον,
 οὗς ἐκάλον αἰσυμνήτας), ἔχουσι δέ τινες πρὸς ἀλλήλας
 15 αὐταὶ διαφοράς, ἦσαν δὲ διὰ μὲν τὸ κατὰ νόμον βασιλικαὶ
 καὶ διὰ τὸ μοναρχεῖν ἐκόντων, τυραννικαὶ δὲ διὰ τὸ
 δεσποτικῶς ἄρχειν κατὰ τὴν αὐτῶν γνώμην· τρίτον δὲ
 εἶδος τυραννίδος, ἢ περὶ μάλιστα εἶναι δοκεῖ τυραννίς,
 ἀντίστροφος οὕσα τῇ παμβασιλείᾳ, τοιαύτην δ' ἀνα-
 γκαῖον εἶναι τυραννίδα τὴν μοναρχίαν ἣτις ἀνυπεύθυνος
 20 ἄρχει τῶν ὁμοίων καὶ βελτιόνων πάντων πρὸς τὸ σφέ-
 τερον αὐτῆς συμφέρον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ τῶν ἀρχομένων.
 διόπερ ἀκούσιος· οὐθεὶς γὰρ ἐκὼν ὑπομένει τῶν ἐλευθέ-
 ρων τὴν τοιαύτην ἀρχήν. τυραννίδος μὲν οὖν εἶδη ταῦτα
 καὶ τσαῦτα διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας.

25 11. Τίς δ' ἀρίστη πολιτεία καὶ τίς ἀριστος βίος ταῖς
 πλείσταις πόλεσι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν ἀνθρώπων, μήτε
 πρὸς ἀρετὴν συγκρίνουσι τὴν ὑπὲρ τοὺς ἰδιώτας, μήτε
 πρὸς παιδείαν ἢ φύσεως δεῖται καὶ χορηγίας τυχερᾶς,
 μήτε πρὸς πολιτείαν τὴν κατ' εὐχὴν γινομένην, ἀλλὰ βίον
 30 τε τὸν τοῖς πλείστοις κοινωνῆσαι δυνατόν καὶ πολιτείαν
 ἣς τὰς πλείστας πόλεις ἐνδέχεται μετασχεῖν; καὶ γὰρ ἄς
 καλοῦσιν ἀριστοκρατίας, περὶ ὧν νῦν εἴπομεν, τὰ μὲν
 ἐξωτέρω πίπτουσι ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων, τὰ δὲ
 γειτνιωσι τῇ καλουμένῃ πολιτείᾳ (διὸ περὶ ἀμφοῖν ὡς

πρέπει να εγκατασταθεῖ. Διακρίναμε επίσης δυο εἶδη τυ-
 ραννίδας, ὅταν μιλούσαμε για τη βασιλεία, τα οποία πλη-
 σιάζουν στη βασιλεία, μιας και τα δυο εγκαθίστανται νό-
 μιμα (γιατί και σε μερικές βαρβαρικές πόλεις εκλέγουν
 ἀπόλυτους μονάρχες, και τα παλιά χρόνια στους αρχαίους
 Ἕλληνες εκλέχτηκαν με τον τρόπο τούτο μερικοί μονάρ-
 χες, τους οποίους ονόμαζαν αἰσυμνήτες). Ἐχουν ὅμως και
 μερικές διαφορές, γιατί σύμφωνα με το νόμο ήταν βασι-
 λείες, επειδή ὅμως η διακυβέρνηση ήταν αυθαίρετη, ήταν
 τυραννίδες. Τρίτο εἶδος τυραννίδας, που θεωρεῖται κατ'
 ἐξοχὴν τυραννικό πολίτευμα, εἶναι ακριβῶς το αντίθετο
 της παμβασιλείας. Τέτοια τυραννίδα εἶναι κατ' ἀνάγκη η
 μοναρχία που ἀνεύθυνα ἐξουσιάζει τους ὁμοίους κι ὅλους
 τους καλύτερους πολίτες και φροντίζει μόνο για το δικό
 της συμφέρον κι ὄχι για το συμφέρον των ἀρχομένων. Γι'
 αὐτό τον λόγο δεν την ἐπιθυμοῦν οἱ πολίτες. Γιατί ἐλευθε-
 ρος ἄνθρωπος δεν μπορεί να υπομείνει τέτοια ἐξουσία.
 Σύμφωνα λοιπόν μ' ὅσα εἴπαμε, τόσα και τέτοιας μορφῆς
 εἶναι τα εἶδη τυραννίδας.

11. Ποιο εἶναι ὅμως το καλύτερο πολίτευμα για τις
 περισσότερες πόλεις και ποια η καλύτερη ζωὴ για τους
 περισσότερους ἀνθρώπους³⁶, που να μην ἀπαιτοῦν ἀρετὴ
 ἀνώτερη του μέσου ὄρου οὔτε παιδεία, που προϋποθέτει
 ἐξαιρετικά φυσικά χαρίσματα ὅσο και πλούσια υλικά μέ-
 σα, οὔτε ἰδανική πολιτεία, ἀλλὰ ἓνα τρόπο ζωῆς που μπο-
 ροῦν να συμμεριστοῦν οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι και ἓνα
 πολίτευμα που μποροῦν να το δεχθοῦν οἱ περισσότερες
 πόλεις; Τα πολιτεύματα που καλοῦνται ἀριστοκρατικά,
 για τα οποία μιλήσαμε, ἢ ἀπέχουν πολύ ἀπὸ τις συνθήκες
 στις οποίες ζουν οἱ περισσότερες πόλεις ἢ γειτονεῦουν με
 το πολίτευμα, το ονομαζόμενο πολιτεία (θα μιλήσουμε
 λοιπόν και για τα δυο σαν να ἦταν ἓνα και μόνο). Τα